DE
UNIVERSO ORATIONIS COLORE
ET
SYNTAXI BOETHII.

PARS PRIOR
DE BOETHII UNIVERSO ORATIONIS COLORE.

DISSERTATIO
INAUGURALIS PHILOLOGICA
QUAM SCRIPSIT
ET
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
CONSENSU ET AUCTORITATE
IN
ALMA LITERARUM UNIVERSITATE VIADRINA
AD
SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE CAPESSENDOS
DIE XXIX. M. SEPTEMBRIS A. MDCCCLXXXIII HORA XII
IN AULA LEOPOLDINA
PUBLICE DEFENDET

GEORGIUS BEDNARZ
SILESIUS.

ADVERSARIORUM PARTES SUSCIPIENT:
MAXIMILIANUS FELLMANN, DR. PHIL.
HERMANNUS KIONKA, CAND. PHIL.

VRATISLAVIAE
APUD GUILELMUM KOEBNERUM
MDCCCLXXXIII.

PROF. DR. PHIL.

GUSTAVO RADTKE

SACRUM.

Nostra aetate saepenumero viri docti linguae latinae operam tribuerunt ea ratione, ut qualis cuiusque scriptoris usus dicendi esset indagarent atque inquirerent. Quos recte fecisse, quod hanc studiorum viam ingrederentur, omnes consentiunt, qui cognoverunt, quantam vim eiusmodi quaestiones ad uniuscuiusque scripta interpretanda et emendanda habeant. Deinde talibus studiis historia linguae litterarumque latinarum maxime illustratur. Hac enim ratione non solum quae latinitatis proprietas singulis aetatibus fuerit intellegitur, sed etiam origines et incrementa et fastigia cum deminutionibus ruinisque comparari atque similitudines inveniri possunt. Sed ad omnes linguae partes cognoscendas non solum classicorum, qui dicuntur, scriptorum qualis fuerit usus dicendi perlustrandum ac perspiciendum est, sed etiam qui priscae et postremae latinitatis color fuerit. Quod cum intellexisset, primus Ritschelius historicae grammaticae viam patefecit, cum quae esset priscae latinitatis imago accuratius inquireret et perlustraret. Quem secuti alii alias rei grammaticae partes vel totius latinitatis vel singulorum scriptorum tractaverunt. Commemoro illum librum, quem Holtzius de syntaxi priscae latinitatis, illum, quem Kuehnastius de syntaxi Liviana, illum, quem Lupus de dictione Cornelii Nepotis scripsit, multos alios, quorum quaestiones haud parvi aestimandae sunt. Haec omnia studia, quae de syntaxi instituta sunt, Draegerus illo libro, qui inscribitur „historische Syntax der lateinischen Sprache“ amplexus collegit atque suis ipsius studiis complevit. Tamen nobis minime putandum est, his quaestionibus historiae linguae latinae satisfactum esse; immo vero luce clarius est, in iis, quae ab his viris tractata sunt, nobis acquiescendum non esse. Nam si quis secum reputaverit, quam immensa ac paene infinita materia ad pervestigandam linguam latinam extet, eandem industriam diligentiamqne ad omnes scriptores conferri non posse facile concedet. Quae cum ita sint, mihi quidem mirum non videtur, in illo libro Draegeri, quem supra attuli, multas proprietates omissas esse, quae ad

latinitatem ultimae aetatis referuntur. Sunt enim perpauci huius aetatis scriptores, quorum genus dicendi accuratius tractatum sit. Itaque operae pretium putavi in elocutionem Boethii, cuius libros et inprimis eos, qui „de consolatione philosophiae“ inscribuntur, accuratius perlegi, studium meum conferre atque eam tractare. Boethius enim ex ruina litterarum linguaeque ab Hadriani temporibus profecta quasi exemplar quoddam luculentissimum aequalium scriptorum elucet, qui quamvis frustra magno tamen studio in eo elaborabat, ut senescentem linguam ex ruina et corruptione, ad quam praeceps prolapsa est, efferret. Quae cum ita sint, de elocutione et syntaxi Boethii disserere mihi proposui et illustrare, quid huius scriptoris proprium sit. Quo in opere conficiendo quasi viam mihi monstravit Draegerus libro suo, quem iam antea nominavi, et libello „ueber Syntax und Stil des Tacitus“. Praeterea perlegi illos libros utiles Kuehnastii „die Hauptpunkte der Livianischen Syntax“ et Antonii „Studien zur lateinischen Grammatik und Stilistik“, Erfurt 1869 (I) et 1873 (II) et Lupi „der Sprachgebrauch des Cornelius Nepos“, Berlin 1876 et alios libellos quosdam, qui singulis locis allati sunt. Quibus addidi complures libros de arte grammatica conscriptos velut Madvigii Schultzii, Reisigii, Zumptii, Ellendtii, item Tursellini et Handii de particulis latinis commentarios. Denique magnam utilitatem cepi ex scholis, quas Augustus Reifferscheid de syntaxi linguae latinae habuit.

Restat, ut eas editiones afferam, quas ad pertractanda singula adhibui. Ac primum quidem Peiperi editio de consolatione philosophiae mihi quasi fundamentum erat. Huic addidi Obbarii editionem. Deinde ad perquirendos commentarios Boethii in Ciceronis topica adhibui editionem Orellianam operum Ciceronis, Turici MDCCCXXXIII; denique editionem Godofredi Friedlein de institutione arithmetica et de institutione musica. Opuscula sacra, quae alii Boethio attribuunt alii abiudicant, hic omittam, quod posterius dicendi ratione, quae in his extat, accuratius agere volo.

His praemissis rem ipsam aggrediamur.

PARS PRIOR.

DE UNIVERSO ORATIONIS COLORE.

Si accuratius in ea, quae Boethii propria ad universum orationis colorem pertinent, inquisiverimus, inveniemus, plurimas proprietates revocandas esse primum ad imitationem sermonis poetarum. Deinde ille multas ex quotidiano dicendi genere carpit, tum multae ad rhetorici ornamenti studium referuntur, denique in examinanda illius dictione respiciendum est studium concinnitatis. Huc accedit, quod Boethius saepissime in Graecorum sermone imitando delectationem quaerit, quorum ad opera in latinam linguam convertenda magnum studium contulit.

Sed priusquam ad singula pertractanda transeam, commemorem magnum variandi amorem, qui ubique fere in Boethii dictione cernitur. Supervacaneum autem est de hac proprietate accuratius hoc loco dicere, quoniam in syntaxi permulta afferam, quae ad hoc varietatis studium referuntur. Satis erit in hac opusculi parte haec luculenta exempla proponere.

Variandi causa structura accusativi c. inf. et acc. c. part. in eadem sententia a Boethio adhibetur in cons. phil. I, 4, 154 etc.[1]) — Interdum imperativus futuri ab illo usurpatur sine iusta causa, ubi optimi scriptores imperativum praesentis ponunt.

---

[1]) Ad locos Boethianos citandos adhibui editionem Peiperi de consolatione philosophiae, Lipsiae MDCCCLXXI, et eos quidem locos ex carminibus petitos stellulis signavi, nisi expresse praedixi, locos ex carminibus afferri. Aliorum librorum editiones, quas adhibui, iam in praefatione nominavi.

Saepenumero studium dictionis permutandae videtur esse causa, cur Boethius hanc insolentem formam adhibeat velut in cons. phil. I, * 7, 27: „spemque fugato", cum in antecedentibus verbis imperativus praesentis extet „pelle timorem". Huc spectat locus, qui in comm. top. p. 310, 27 extat „. . . . . ut, si locum respexeris, noveris, ubi conditur, unde duci debeat argumentum", ubi variandi causa indicativus et coniunctivus in indirecta quaestione ponuntur. Interrogationes per interrogativas particulas formatae et tales, quae his carent, vicissim a Boethio usurpantur. Haec variatio manifesto apparet ex cons. phil. III, 8, 5: „quid enim? pecuniamne congregare conabaris? sed eripies habenti: dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis . . . ., potentiamne desideras? . . . . periculis subiacebis: gloriam petas?" Interdum coniunctio „cum" particula condicionali „si" excipitur velut in cons. phil. IV, 4, 9: „infeliciores esse necesse est malos, cum cupita perfecerint, quam si ea quae cupiunt implere non possint". Variandi tantopere amori Boethius indulget, ut in eadem sententia saepius coniunctivi potentialis praesens perfecto aut perfectum praesente excipiatur. Cum ille in hoc usu plurimus sit, ex magna copia haec exempla afferre satis erit: cons. phil. II, 1, 50: „nonne iniurius fueris et inpatientia sortem exacerbes quam permutare non possis?"; cons. phil. IV, 2, 100: „nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter vero hominem appellare non possis, ita vitiosos malos quidem esse concesserim, sed esse absolute nequeam confiteri". Coniunctivi potentialis perfectum cum praesentis indicativo coniunctum videmus in cons. phil. II, 6, 54: „atqui nec opes inexpletam restinguere avaritiam queunt nec potestas sui compotem fecerit . . . .". Similis permutatio coniunctivi potentialis et indicativi praesentis extat in cons. phil. III, 8, 6: „dignitatibus fulgere velis? . . . . potentiam desideras? . . . . gloriam putas? . . . voluptariam vitam degas?" Memorabilis est haec temporum et modorum varietas, quam invenimus in cons. phil. IV, 3, 55 squ.: „lupi similem dixeris . . . . cani comparabis . . . . vulpiculis exaequetur . . . . leonis animum gestare credatur . . . cervis similis habeatur . . . . asinum vivit . . . nihil avibus differt . . . . sordidae suis voluptate detinetur". Uno loco Boethius mutandi causa infinitivum perfecti, quem pro infinitivo praesentis ἀορίστως positum esse dicunt, et praesentis ponit cons. phil. V * 5, 6: „haec pressisse solo vestigia gressibusque gaudent vel virides campos transmittere vel subire silvas." A variandi cupiditate profectus est usus

alternus particularum „neque enim“ et „non enim“, quem apud Boethium invenimus in comm. top. p. 369, 15: „neque enim“, v. 16: „non enim“; item p. 369, 21 et 29 etc. Eodem studio adductus nonnunquam in oratione conformanda ille concinnitatem neglexit, cum duo membra corresponsionis disparibus particulis institueret velut „que — et“ cons. phil. V * 5, 4; „neque — nec“ cons. phil. V * 3, 26; V, 6, 26; „non — neque“ cons. phil. V, 4, 37; „vel — aut“ cons. phil. III, 11, 107; „sive — seu — seu — seu“ cons. phil. IV, 6, 48. Interdum Boethii studium sermonis variandi inde elucet, quod verbis cum praepositionibus ad, ante, con, in, inter, ob etc. compositis modo dativum modo praepositionem subiungit velut „accomodare ad“ in comm. top. p. 354, 36, cum paulo infra v. 38 „accomodare“ cum dativo coniungatur. Ad idem studium referendae sunt permutationes, velut „humi“ et „in humum“, quas formas videmus in cons. phil. I, 1, 40: „deiecit humi maestior vultum“ et lin. 47: „vultum . . . . in humum deiectum“; „indigere“ cum genetivo in comm. top. p. 368, 2; 369, 7, cum ablativo autem p. 368, 7; 368, 31; 369, 15. Similiter „egere“ cum ablativo in cons. phil. III, 9, 13; 15; cum genetivo cons. phil. III, 9, 33. Neque omittendus est hic locus, ubi Boethius genetivum et ablativum qualitatis in eadem enuntiatione ponit. Hic est in cons. phil. I, 1, 2: „adstitisse mihi supra verticem visa est mulier reverendi admodum vultus oculis ardentibus ultra communem hominum valentiam perspicacibus colore vivido atque inexhausti vigoris“.

Possum multa alia exempla afferre, ex quibus manifesto apparet, quantus Boethii amor variandi sermonis sit, sed longum est de singulis dicere, praesertim cum ea, quae supra attulimus, satis superque hanc Boethii proprietatem approbent.

Veniamus nunc ad imitationem sermonis poetarum disserendam, quae in Boethii libris cernitur. Sed nihil attinet me hoc loco demonstrare Boethium permulta, quae ad syntaxin referuntur, ex poetarum genere dicendi sumpsisse atque huius dictionis colorem orationi suae appingere studuisse, quoniam in ea parte, in qua de syntaxi agitur, uberius aliquanto fusiusque hanc orationis proprietatem exponam. Hoc loco ea, quae ad universum orationis colorem pertinent, in medium proferam.

Ac primum quidem in hac parte de collocatione verborum disserere velim, quae ad indolem eius et totam dicendi rationem pernoscendam haud parvam vim habet. Hoc enim capite accuratius videbimus, Boethium in liberius collocandis verbis saepissime cum poetis consentire. Ex hoc igitur orationis poeticae studio illa quaesita et contorta collocatio verborum, ille audacior sententiarum conexus proficiscitur, quem Boethii libri prae se ferunt. Saepius ille verba ita collocat, ut suspicio artis ostentandae haud semper absit. Atque ut hoc facilius cognosci possit, ad singula tractanda accedamus.

Saepe Boethius ab usitata collocatione recedens subiectum in exitu sententiae ponit, quare efficit, ut hoc enuntiationis membrum maiore vi et pondere efferatur, nonnunquam autem hac artificiosa collocatione nihil aliud assequitur nisi otiosam molestamque longitudinem ac fastidiosam accumulationem verborum, quae omni accentu carent. Ex magna exemplorum quae in carminibus extant copia haec afferam: cons. phil. I, * 1, 12: „et tremit effeto corpore laxa cutis"; I, * 1, 21: „quid me felicem totiens iactastis amici"; I, * 2, 4: „terrenis quotiens flatibus aucta crescit in inmensum noxia cura"; I, * 3, 1; 9; 5, 16; II, * 7, 11; 25, multis aliis locis.

Neque rarius haec insolens collocatio a Boethio adhibetur in solutae orationis partibus, id quod haec exempla doceant: cons. phil. I, 1, 20: „quibus ab inferiore ad superius elementum esset ascensus"; cons. phil. I, 3, 14: „nunc enim primum censes apud

inprobos mores lacessitam periculis esse sapientiam?"; ibid. I, 4, 5: „anne adhuc eget ammonitione nec per se satis eminet fortunae in nos saevientis asperitas?"; ibid. I, 4, 140: „ita non est satis nihil mihi tuam profuisse reverentiam . . ."; ibid. I, 5, 4: „sed quam id longinquum esset exilium . . ."; permultis aliis locis.

Eadem ratione praedicatum in initio ennutiationis ponitur, quae collocatio etiam apud classicos, qui dicuntur, scriptores saepius invenitur. Cf. cons. phil. I, 6, 33: „hocine interrogas, an esse me sciam rationale animal atque mortale?"; II, 1, 10: „nec habuisse te in ea pulchrum aliquid nec amisisse cognosces"; II, 1, 18: „haurire te aliquid ac degustare molle atque iucundum . . . ."; II, 2, 1: „vellem autem pauca tecum fortunae ipsius verbis agitare"; III, 1, 20; 3, 36; 10, 96; 12, 59; IV, 4, 43; 6, 131; 133 etc. Carmina haec exempla habent: cons. phil. III, * 1, 2: „liberat arva prius fruticibus"; III, * 2, 31: „cadit hesperias Phoebus in undas"; III, * 11, 11: „haeret profecto semen introrsum veri"; III, * 12, 29: „stupet tergeminus novo captus carmine ianitor"; multa alia.

Quod ad appositionem attinet, Boethius raro usitata dicendi norma neglecta eam nomini proprio praemittit velut cons. phil. I, 3, 18: „praeceptor eius Socrates". Inversam collocationem videmus cons. phil. I, 4, 40; 43; 45; 58; II, 2, 35; II, 4, 14; 7, 30; III, 5, 27 etc.

Nunc transeamus ad id, quod caput est; Boethii enim hoc proprium est, quod substantiva et adiectiva ab ea voce, ex qua pendent, uno aut pluribus verbis interpositis removet. Et id quidem praecipue in adiectivis cum substantivis conectendis fit. Quo dicendi genere Boethius ita delectatur, ut rarius loci extent, ubi adiectivum ad ipsum substantivum accedat. Conferas cons. phil. I, * 1, 2: „maestos cogor inire modos"; I, * 1, 3: „lacerae dictant scribenda camenae"; I, * 1, 5: „nullus potuit pervincere terror"; I, * 1, 6: „nostrum comites prosequerentur iter."; v. 8: „maesti nunc mea fata senis"; item v. 11; 15; 18; I, * 3, 3; 4. Ex carminibus haec collocationis ratio etiam in prosam orationem transiit velut in cons. phil. I, 1, 30: „verum dulcibus insuper alerent venenis?"; I, 2, 2: „totis in me intenta luminibus"; I, 2, 5: „talia contuleramus arma"; II, 5, 35: „tua in aestivos fructus inlumescit ubertas": comm. top. p. 271, 4: „Tulliana sibi de iure proponat exempla"; permultis aliis locis.

Hac collocatione saepius fit, ut duo adiectiva, quamquam ad diversa substantiva pertinent, tamen componantur velut in cons. phil. III, * 2. 7: „poeni pulchra leones vincula“: III, * 12, 29: „stupet tergeminus novo captus carmine ianitor“: V, * 1. 8; * 2. 1. Ex solutae orationis partibus haec afferam: cons. phil. III, 10, 23: „communis humanorum conceptio probat animorum“: IV, 1, 9: „maxima nostri causa maeroris“; IV, 2, 11: „duo sunt quibus omnis humanorum actuum constat effectus“.

Saepissime genetivus aptus ex substantivo inter adiectivum et substantivum ponitur velut in cons. phil. I, 1, 31: „infructuosis affectum spinis“; I, 1, 46: „in extrema lectuli mei parte“: I, 3, 2; 26; 35; 4, 25; 45; 108, item in carminibus velut cons. phil. I, * 1. 4: „veris elegi fletibus“; II, * 5, 22: „nec praemia sanguinis ulla“: II, * 7, 4: „artumque terrarum situm“; II, * 8, 28: o felix hominum genus“; multa alia exempla. — Neque rarius substantivum, ex quo genetivus pendet, inter hunc genetivum et adiectivum ponitur velut in cons. phil. I, 4, 106: „universi innocentiam senatus“; similiter cons. phil. I, 5, 31; 41; II, 1, 21; 35; 3, 5; 25; 4, 25; 40; 5, 39; 7, 48; 50; 8, 11 etc. Etiam carmina hanc collocationem exhibent, cuius exempla haec afferam: cons. phil. I, * 5, 1: „o stelliferi conditor orbis“; II, * 1, 2: „exaestuantis more fertur Euripi“; II, * 7, 15: „fidelis ossa Fabricii“.

Deinde minime grata collocatio est, qua duo et plures genetivi ex diversis substantivis apti componuntur velut in cons. phil. I, 4, 52: „in delationem nostri nominis alieni aeris necessitate conpulsus est“; IV, 6, 143: „virtutes animi patientiae usu . . .“; V, 3, 46: „ut aeternae praescientiae temporalium rerum eventus causa esse dicatur?“ —

Ex eodem quaesitae orationis studio orta est ea collocationis ratio, qua genetivi ex substantivis, a quibus illi pendent, distrahuntur. Cuius modi exempla invenimus in cons. phil. I, 4, 47: „odiis me Cypriani delatoris opposui“; I, 4, 144: „fortunae spectat eventum“; II, 1, 16: „fluctu contingit animorum“; similiter cons. phil. II, 1, 49; 5, 15; 21; 53; 94; III, 4, 43; 48; IV, 2, 17; 4, 47 etc. Item in carminibus velut cons. phil. I, * 5, 13: „Phoebi pallens lucifer ortu“; cons. phil. II, * 2, 18: „sitis ardescit habendi“; III, * 3, 3: „oneretque bacis colla rubri litoris“.

Saepius denique ablativus comparationis ante gradum comparativum ponitur velut in cons. phil. II, 4, 26: „quae vita nemo dubitat esse cariora“; II, 4, 70: „aliquid tibi te ipso pretiosius“;

III, 2, 61; 10, 24; 25; 28; 31; 54; 87; IV, 2, 58; 82; 6, 135; rarius postponitur velut in cons. phil. IV, 4, 52; 56.

Quod ad collocationem pronominum pertinet, nonnulla hoc loco omittenda non sunt. Multis locis Boethius legitimum verborum ordinem laedit, cum pronomen „quisque“ aut ante eas voces scribit, quae ut vox praemissa „unus“ deleatur efficiunt velut pronomen reflexivum, interrogativum, superlativus gradus, aut aliis vocibus interpositis ab his removet. Ex vulgari enim dicendi consuetudine „quisque“ his verbis, de quibus modo diximus, postponendum est. Huius licentiae exempla apud Boethium extant in cons. phil. II, 6, 52: „agit enim cuiusque rei natura quod proprium est . . .“. II, 7, 40: „erit igitur pervagata inter suos gloria quisque contentus“; III, 2, 43: „quem prae ceteris quisque desiderat“; III, 3, 37: „suam pecuniam quisque“; III, 5, 10: „quibus non imperet regum quisque“; IV, 2, 15; V, 3, 62; V, 3, 96. — Hic etiam alia insolentioris collocationis exempla adnectam velut cons. phil. I, 3, 24: „totam me“; II, 5, 85: „vester hic error“; similiter in cons. phil. V, 6, 75; cons. phil. III, 1, 18: „illam ipsam“; IV, * 3, 3: „ipsa sponte sua“. — Interdum pronomen relativum ab initio enuntiationis removetur velut in cons. phil. II, * 1, 6: „dura quos fecit“; III, 2, 51: „domum quo tramite revertatur ignorat“. — Sicut omnibus scriptoribus compositio pronominum, inprimis personalium ac possessivorum, propter concentum quendam gratissima et frequentissima est, ita Boethius hanc compositionem adhibet velut in cons. phil. II, 1, 50: „tu tibi“; item II, 1, 5; II, 2, 4: „quae tua tibi detraximus bona“; II, 4, 70: „tibi te . . .“; III, 1, 14: „sed quod tu te audiendi cupidum dicis . . .“; IV, 4, 96; 98; V, 6, 75.

Nunc sequitur, ut de collocatione praepositionum pauca dicamus. Rarissime Boethius anastrophe utitur, maxime ubi praepositio „cum“ coniungitur cum pronomine personali et relativo, quae collocatio etiam apud alios scriptores usitatissima est. Contrariae autem collocationis exempla apud Boethium in libris de consolatione philosophiae conscriptis desunt, in aliis autem nonnunquam inveniuntur velut in comm. top. p. 305, 2: „. . . . quod cum eo mulier nuptias fecit, cum quo connubium ius non erat“; item eiusdem paginae versu 10; 11; tum p. 314, 33; 38; 362, 5, cum pag. 362, 10 usitatam collocationem inveniamus, ubi ablativi forma „qui“ pro „quo“ extat, item v. 21 et 23: „quicum connubii ius erat“. — Deinde magna cum licentia praepositiones a Boethio

saepissime inter substantivum et adiectivum ponuntur, qua locutione adiectivum quadam vi effertur. Saepissime haec collocatio in carminibus invenitur velut in cons. phil. I, * 2. 11: „varios flexa per orbes“; v. 16: „hesperias sidus in undas“; v. 17: „rutilo surgat ab ortu“; I, * 3, 7; * 6, 6; * 7, 9; III, * 2, 31; * 6, 1; * 8, 17; IV, * 7, 9; V, * 4, 32. Ex prosa oratione haec petam exempla: cons. phil. I, 4. 8: „nostris in laribus“; III. 2, 69: „eaque de causa“; IV, 2, 61: „variam per cupiditatem“; IV. 3, 1; 4, 120; permultis aliis locis.

Denique haec licentia afferenda est, quae apud Boethium frequentissime invenitur. Ille enim ab iis substantivis, quibus adiungi debebant, praepositiones seiungit. ut non solum unum verbum inter substantivum et praepositionem interpositum sit, sed etiam plura. Maxime autem genetivum interponit velut in cons. phil. I, 1, 19: „in scalarum modum“; v. 48: „de nostrae mentis perturbatione“; I, 2, 4: „in virilis animi robur“; I. 3. 16: „ante nostri Platonis aetatem“; I, 4, 9; 13; 29; 112; 128; II, 1, 47; 2, 5; 40; 3, 19; 20; III, 5, 28; comm. top. p. 270, 28; 271, 27; 369. 31; permultis aliis locis. Verbo finito seiungitur praepositio a substantivo in cons. phil. III. * 8, 17: „trans abiit polum“. — Memorabilis est collocatio duarum praepositionum. quam videmus in comm. top. p. 307, 22: „per in manus conventionem“; p. 350, 29: „ab in manus conventione“. — Huc retulerim. Boethium legitimo ordine verborum „usque“ ante praepositionem „ad“ aut „in“ ponere velut in cons. phil. I, 1. 38: comm. top. 282. 14. Interdum etiam „usque“ postponitur velut in cons. phil. II. 1. 6: „eo usque“; IV. 2, 82: „ad eum locum usque“; comm. top. p. 281. 36; 329. 14; inst. ar. p. 25, 16; 78, 19; inst. mus. p. 181, 2; 19; p. 203. 10; etc.

Iam pergamus ad coniunctiones „et, que, sed, nam, namque, etenim etc., quae quamquam primum locum enuntiationis plerumque obtinent, saepissime tamen ita traiciuntur, ut unum vel plura vocabula, quin etiam verba, quae vicibus praedicati funguntur in sententiis per has coniunctiones incipientibus, antecedant. Qui usus ut melius intellegatur, singulas coniunctiones deinceps proponere mihi liceat.

„Et“ secundum locum obtinet in cons. phil. IV, * 7, 15: „abstulit saevo spolium leoni fixit et certis volucres sagittis“.

„Que“, quam coniunctionem, maxime si enuntiationes adnectit, qua est vi enclitica, non primo verbo, id quod debebat, sed in media enuntiatione alicui verbo agglutinari videmus in cons. phil.

II, * 3, 17: „constat aeterna positumque lege est". — Insolentius „que" ad praepositiones unius syllabae Boethius adnectit in comm. top. p. 273, 40: „deque . . ."; item p. 377, 12; inst. ar. p. 139, 24; 29; inst. mus. p. 225, 13.

„Nec" uni voci postponitur in cons. phil. IV, * 4, 4: „volucres nec remoratur equos". —

„Enim" recte tertium locum habet post locutiones „hic est, is est, quis —, non —, nemo est" velut in cons. phil. I, 1, 30: „hae sunt enim quae . . . ."; II, 4, 38: „quis est enim tam conpositae felicitatis"; III, 10, 106; 11, 114; 12, 95; comm. top. p. 271, 30; 272, 26. Insolentius „cum enim" pro „nam cum" legimus in comm. top. p. 274, 19; „si enim" pro „nam si" comm. top. p. 276, 8; 278, 2; 23; 283, 43; 289, 8; 311, 32.

„Namque" rarissime in consolatione philosophiae primo loco extat. Unum locum in carminibus inveni c. ph. V, * 5, 2: „namque alia extento sunt corpore . . .". Saepissime altero loco positum est velut in cons. phil. II, 4, 32; III, 3, 6; 4, 26; 6, 21; 10, 30; 11, 24; IV, 3, 42; 6, 7; 34 etc.; raro tertio loco cons. phil. III, * 11, 9: „non omne namque mente depulit lumen . . .".

„Etenim" saepissime in initio sententiae ponitur velut in cons. phil. II, 7, 55; 8, 7; III, * 5, 5; 10, 13; 66; 12, 80; IV, 4, 8; 27; V, 3, 30; 4, 20; comm. top. p. 274, 44 etc.; rarius secundo loco velut in cons. phil. II, 7, 50; IV, * 1, 1; 2, 14; 3, 4; 24; 5, 16 etc.; rarissime tertio loco: cons. phil. V, 6, 99: „duae sunt etenim necessitates" etc.

„Igitur" — quae coniunctio secundum locum obtinere debebat, primo loco collocatur in cons. phil. II, 4, 9; IV, 6, 74; V, * 3, 25; comm. top. p. 288, 16. Post easdem locutiones, quibus „enim" postponitur, etiam „igitur" tertium locum obtinet velut in cons. phil. III, 12, 57; V, 1, 45; 6, 7. Deinde in cons. phil. IV, 5, 12: „cur haec igitur versa vice mutentur", quod pronomen „haec" altero loco efferendum est; similiter in cons. phil. III, * 4, 7; V, 3, 52. Rarissime quarto loco extat: cons. phil. III, 12, 30: „et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecus amminiculis indigebit".

„Itaque" secundo loco positum invenitur in cons. phil. III, 3, 26; IV, 6, 131; V, 5, 10; comm. top. p. 283, 40; 288, 16; 295, 20; 350, 14; 376, 26 etc.

„Tamen", quae coniunctio legitimo ordine verborum altero loco ponitur velut in cons. phil. I, 4, 119; II, 7, 52; primum autem

locum occupat, si „tamen“ efferendum est velut in cons. phil. IV, 5. 24; 6, 16; III, 2, 50; 75; * 5, 8 etc.; tertio loco invenitur in cons. phil. IV, * 4, 6: „idem se tamen ense petunt“; IV, 6, 91: „nihilo minus tamen suus modus . . . . disponat“. Insolentius „tamen“ ante coniunctionem „si“ ponitur in cons. phil. III, 10, 120; IV, 4, 6.

Sequitur, ut de collocatione aliarum coniunctionum pauca dicamus. Illae ex legitimo ordine verborum primum locum obtinent, sed nonnullis locis a Boethio altero loco ponuntur velut:

„Dum“ in cons. phil. I, 1, 1: „haec dum mecum . . . . reputarem . . . ., adstitisse . . . . visa est mulier . . .“; cons. phil. IV, * 3, 14: „flere dum parat, ullulat“. — „cum“ in cons. phil. I, 3, 20; 4, 54; IV, 1, 1 — „si“ secundo loco aut in media enuntiatione extat in cons. phil. I, * 3, 7: „hanc si threicio boreas emissus ab antro verberet“; I, * 6, 13: „uvis si libeat frui“. Item in prosa oratione velut in cons. phil. II, 3, 1: „his igitur si pro se tecum fortuna loqueretur“; comm. top. p. 356, 7; 30; inst. ar. p. 59, 15. „quoniam“ cons. phil. I, 3, 25 — „quia“ cons. phil. IV, * 4, 7 — „tametsi“ cons. phil. I, 3, 37 — „ubi“ cons. phil. I, 5, 1; * 7, 31 — „ut“ (temporale) cons. phil. III, 1, 9 — „ut“ (consecutivum) cons. phil. III, 9, 85, qua collocatione hoc loco „nihil“ efferendum est.

Nunc singula verba commemoranda sunt, quae non suis locis collocata esse ex contextu orationis manifestum est. Negatione Boethius post verbum, ante quod ponenda erat, insolentius utitur in cons. phil. II, * 3, 18: „ut constet genitum nihil“. Nec praetermittenda est collocatio particulae „vix“, quam videmus in cons. phil. IV, 6, 6: „cui vix exhausti quicquam satis sit“. Huc referam alias insolentiores collocationes, quas invenimus in cons. phil. III, 12, 56: „prorsus, inquam, nihil valeret“; sed paulo infra rectius scriptum est in cons. phil. III, 12, 71: „nullus prorsus“; II, 7, 12: „nihil spatii prorsus“. Deinde memorabilis est collocatio, quam videmus in cons. phil. III, 11, 15: „nisi . . . nihil“; item comm. top. p. 309, 39; „haec enim stillicidii servitus nova nisi consentiente vicino nihil iuris habet“. Tum vero in cons. phil. I, 5, 6: „non quidem pulsus es sed . . .“ (pro „non pulsus quidem . . .“); similiter in cons. phil. IV, 7, 13: „et quidem crebo“ (pro „et crebo quidem“); comm. top. p. 275, 26: „et quidem unum“; insolenter „non“ et „nisi“ componuntur in inst. ar. p. 107, 18; „nunquam nisi“ inst. ar. p. 135, 16; inst. mus. p. 196, 2.

Quoniam docuimus, quanta cum licentia Boethius in collocandis alicuius sententiae membris versatus sit, nunc exempla

afferre mihi liceat, in quibus verborum collocatio tam contorta est, ut verbum aliquod ex sententia primaria in secundariam traiectum sit, id quod ab usu scriptorum optimorum abhorrere nemo ignorat. Saepissime in constructionem ablativi absoluti membra sententiae primariae a Boethio iniciuntur velut in cons. phil. I, * 2, 6: „hic quondam caelo liber aperto"; I, * 3, 1: „tunc me discussa liquerunt nocte tenebrae"; I, * 4, 1; 7; * 7, 11; II, * 3, 4; 10; IV, * 7, 22. Rarius hic collocandi modus in solutae orationis partibus invenitur velut in cons. phil. I, 3, 35: „circumflantibus agitemur procellis". Subiciendum sit huic ordini illud exemplum, in quo participium praesentis ex sententia primaria in accusativum c. inf. irrepsit, cons. phil. II, 7, 81: „quae se caelo fruens terrenis gaudet exemptam". Neque levioris momenti esse arbitror eos locos, ubi sententiae secundariae, quae per coniunctiones „ut, ne, quin, quo" incipiunt, praedicato sententiae primariae a Boethio saepius praemittuntur, velut „ut" cons. phil. I, 2, 13; „quod ut possit, paulisper lumina ... tergamus"; I, 4, 73: „uti hoc nefas esset, effecerat"; I, 5, 35 — „ne" cons. phil. I, 4, 42; 45; 79 etc. — „quo" cons. phil. I, 4, 50 — „quin" cons. phil. I, 6, 13; III, 10, 7; IV, 2, 58. Eadem collocatione Boethius semper fere in interrogationibus indirectis utitur velut cons. phil. I, 1, 44; 4, 111; 5, 4; 6, 3; 32; 41; 43; II, 2, 2; 4, 33 etc. — Deinde saepius praedicatum enuntiationis primariae in mediam sententiam secundariam inicitur, cuius generis exempla haec pauca afferre velim: cons. phil. II, 1, 26: „tu fortunam putas erga te esse mutatam"; II, 1, 38: „tu pretiosam aestimas abituram felicitatem"; II, 1, 46; III, 2, 36: „corporis bona promptum est ut ad superiora referantur"; III, 2, 41; 42; 11, 103 etc. — Enuntiationes temporales, causales, candicionales promiscue modo ante modo post sententias primarias a Boethio ponuntur, cuius usus exempla afferre supervacaneum est.

Quod ad sententias conectendas pertinet, hoc commemorandum est, a Boethio complicatas contortasque continuationes repudiatas esse. Rarae sunt tales molestae interpositiones sententiarum secundarum velut in cons. phil. III, 5, 22: „qui quos terret ipse plus metuit"; III, 11, 58: „et ne, dum manere possunt, intereat, elaborat"; IV, 6, 3; „quaeso uti quae hinc decernas, quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, edisseras".

Nunc ad aliam Boethii proprietatem ad universum orationis prosae colorem multum pertinentem, quae ex imitatione poeticae orationis orta est, disserendam transeamus. Haec est declinatio fusius describendi et artificioso imaginum ornamento splendendi, quae ex carminibus etiam in solutae orationis partes transiit. Ac primum quidem hanc uberrimam imaginandi facultatem, quam Boethius in carminibus prae se fert, exemplis illustrare conabor: cons. phil. II, * 5, 6: „bacchica numera"; memorabilis est descriptio solis, quam invenimus in cons. phil. I, * 2, 8; „rosei lumina solis" etc. Deinde exortum solis in carmine II libri primi v. 1: „cum polo Phoebus roseis quadrigis lucem spargere coeperit"; II, * 8, 5: „Phoebus roseum diem curru provehit aureo"; III * 1, 9: „Lucifer ut tenebras pepulerit, pulchra dies roseos agit equos" — cons. phil. I, * 2, 9: „gelidae sidera lunae — cons. phil. I, * 2, 16: „vel cur hesperias sidus in undas casurum rutilo surgat ab ortu". Conferas illas splendidas mundi descriptiones, quas legimus in cons. phil. I, * 3; I, * 7; II, * 3; II, * 8. — Similiter Boethius depingit copiosa venustate et magna excelsitate imperium dei cons. phil. I, * 5. Deinde singulas anni partes in cons. phil. I, * 6. Poeticus etiam orationis color apparet in descriptione aetatis, quae vocatur aurea, quam legimus in cons. phil. II,* 5. Vicissitudinem fortunae depingit in cons. phil. I, * 4. Huc referendae sunt illustres imagines, quas invenimus in cons. phil. I, * 5, 29—33; Alias luxuriantes elegantesque descriptiones et imagines in omnibus fere carminibus videmus, ut supervacaneum sit, hic omnes in medium proferre. — Neque omittendae sunt illae praeclarae comparationes, quas Boethius ad sermonem illustrandum adhibet velut in cons. phil. II, * 1, 1: „haec cum superba verterit vices dextra, exaestuantis more fertur Euripi"; II, * 2, 1: „si quantas rapidis flatibus incitus pontus versat harenas aut quot stelliferis edita noctibus caelo sidera fulgent, tantas fundat opes nec retrahat manum pleno copia cornu"; cons. phil. III, * 7. — Neque solum in carminibus, sed etiam in partibus solutae orationis haec

copiosa splendidaque describendi ars et verborum nimia cumulatio et illustres imagines inveniuntur velut in cons. phil. I, 1, 2: „stili officio signarem"; I, 1, 15: „quarum speciem . . . veluti fumosas imagines solet, caligo quaedam neglectae vetustatis obduxerat"; I, 2, 2: „tune ille es, ait, qui nostro quondam lacte nutritus nostris educatus alimentis in virilis animi robur evaseras?"; I, 3, 6: „o omnium magistra virtutum supero cardine delapsa venisti?": I, 4, 129: „instillabas enim auribus cogitationibusque cotidie meis pythagoricum illud επου θεον"; I, 6, 20: „num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per quod, velut hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus inrepserit?"; I, 6, 51: „nihil igitur pertimescas; iam tibi ex hac minima scintillula vitalis calor inluxerit"; I, 6, 58: „ut dimotis fallacium affectionum tenebris splendorem verae lucis possis agnoscere"; II, 1, 46: „postremo aequo animo toleres oportet quidquid intra fortunae aream geritur, cum semel iugo eius colla summiseris"; II, 3, 4: „speciosa quidem ista sunt inquam oblitaque rhetoricae ac musicae melle dulcedinis"; II, 3, 42: „an tu in hanc vitae scaenam nunc primum subitus hospesque venisti?"; II, 4, 28: „nondum est ad unum omnes exosa fortuna nec tibi nimium valida tempestas incubuit, quando tenaces haerent ancorae quae nec praesentis solamen nec futuri spem temporis abesse patiantur". Permulta alia omittam, quoniam ex his exemplis satis elucet, quantopere Boethius hanc poeticae orationis proprietatem sibi assumere studuerit.

Denique huic parti subiungamus quaedam composita verba poetarum propria, quae ex quaesitioris orationis studio orta sunt. Huc referenda sunt, quae aut in „ger" et „fer" derivata aut longiore compositionis ambitu ficta sunt. Cuius generis multa exempla apud Boethium extant velut „stellifer" cons. phil. I, * 5, 1; II, * 2, 3; III, * 8, 17; — „lucifer" cons. phil. I, * 5, 13; III, * 1, 9 — „astrifer" cons. phil. IV, * 1, 9 — „imbrifer" cons. phil. III, * 1, 8 — „astriger" cons. phil. IV, * 6, 17 — „florifer" cons. phil. IV, * 6, 26 — „frondifluus" cons. phil. I, * 5, 14 — „multiformis" cons. phil. II, 1, 6 — „tergeminus" cons. phil. III, * 12, 29 — „herbipotens" cons. phil. IV, * 3, 9 — „mellifluus" cons. phil. V, * 2, 2 — „multiformiter" comm. top. p. 271, 4; 300, 2 — „univocus" et „aequivocus" comm. top. p. 321, 3; inst. arith. p. 33, 5 — „multivocus" comm. top. p. 321, 4 — „superabnegativus" comm. top. p. 356, 27 — „alienigenus" inst. arith. p. 37, 4. — Hic ea verba

commemorem, quae cum duabus praepositionibus componuntur, a quibus Boethius haud plane alienus est. Nam apud eum extant: recolligo cons. phil. V, *4, 20 — „recondo“ cons. phil. V, * 4, 39 — „recognosco“ de diis et praess. p. 391, 12; inst. arith. p. 29, 27.

Ab his imaginibus secernendum est metaphorae genus, qua maxime Boethius delectatus saepissime utitur. Cuius abundans frequentia et insolens audacia orationem interdum vividam, saepius autem quaesitam efficit. Ex magna exemplorum copia, quae in Boethii carminibus extant, haec afferam: cons. phil. I, 1, 1: „studio florente“ — I, 1, 11: „intempestivi funduntur vertice cani“ I, 2, 21: „autumnus gravidis influat uvis“; I, 3, 1: „discussa .... nocte“ — I, 5, 20: „revehat .... zephyrus frondes“ — I, 5, 43: „rerum foedera nectis“ — I, 7, 24: „carpere callem“ — II, 2, 17: „largus cum potius muneribus fluens sitis ardescit habendi“. — Saepissime etiam hanc figuram dicendi in soluta oratione Boethius adhibet velut cons. phil. I, 1, 4: „oculis ardentibus“; — I, 2, 15: „oculosque meos fletibus undantes“ — I, 3, 39: „errore . . . limphante“ — I, 4, 48: „exacervasse discordias“ — I, 4, 125: „sceleris ammixtione fuscarent“ — I, 4, 129: „instillabas enim auribus cogitationibusque . . . phythagoricum illud . . .“ — I, 6, 44: „fortunarum vices . . . fluitare“ cons. phil. I, 5, 1: „delatravi“ — I, 5, 33: „dolor incanduit“ — II, 2, 1: „verbis agitare“ — II, 2, 20: „ius exercere“ — II, 4, 3: „sed hoc est quod recolentem vehementius coquit“ — II, 4, 46: „censum nutrit heredi“ — II, 4, 62: „felicitatis dulcedo respersa est“ — II, 4, 90: „quin omne mortalium genus in miseriam mortis fine labatur“ — II, 5, 35: „tua in aestivos fructus intumescit ubertas“ — II, 5, 76: „vos dignitatem vestram .... detruditis“ — II, 7, 3: „quo ne virtus tacita consenesceret“ — II, 7, 40: „pervagata inter suos gloria“ — III, 1, 21: „eam (sc. causam) prius designare verbis atque informare conabor“ — III, 2, 50: „caligante memoria“ — III, 4, 45: „dignitates si ultro improborum contagione sordescunt“ — III, 9, 52: „quem molestia pungit“ — III, 9, 75: „causas aperire“ — IV, 3, 16: „animis proprium decus aliena decerpit improbitas“; permulta alia.

Neque minus hac ratione substantiva a Boethio adhibentur velut cons. phil. I, 3, 1: „tristitiae nebulis“ — I, 3, 35: „vitae salo“ — I, 4, 20: „urbium relicta gubernacula“; similiter I, 6, 18; 43 — I, 4, 149: „fortunae sarcinam“ — I, 6, 48: „tuae fomitem

salutis“ — I, 6, 55: perturbationum caligo“ — I, 6, 58: „affectionum tenebris — II, 1, 6: „prodigii fucos“ — II, 1, 16: „fluctu . . . animorum“ — II, 1, 45: „fortunae minas“ — II, 1, 47: „fortunae aream“ — II, 2, 36: tragoediarum clamor“ — II, 3, 42: „vitae scaenam“ — II, 4, 1: „virtutum omnium nutrix“ — II, 4, 69: „cardinem felicitatis“ — II, 5, 60: „fortunae strepitu“ — „ambitus superfluitate“ cons. phil. II, 5, 66 — II, 5, 96: „vitae huius callem“ — III, 1, 6: „fortunae ictibus“ — III, 5, 17: „sollicitudinum morsus“ — III, 5, 17: „formidinum aculeos“ — III, 8, 28: „febris igniculo“ — III, 10, 7: „cogitationis imago“ — III, 10, 91: „corpus beatitudinis“ — IV, 2, 89: „ignorantiae caecitate“ — IV, 3, 24: „corollarii illius“ — IV, 6, 10: „vivacissimo mentis igne“ — IV, 6, 115: „ex alta providentiae specula“ — V, 3, 98: „inter homines deumque commercium sperandi scilicet ac deprecandi“. — Ex carminibus haec afferam: cons. phil. I, 4, 5: „rabies minaeque ponti“ — III, 9, 2: „terrarum caelique sator“ — III, 10, 16: „animae ruinas“ — III, 11, 7: „erroris nubes“ — V, 2, 3: „viscera terrae“. — Saepius etiam translatio adiectivorum et adverbiorum apud Boethium invenitur velut in carminibus: cons. phil. I, 5, 17: „agiles . . . horas“ — v. 28: „lubrica . . . fortuna“ — I, 6, 11: „avida manu“ — I, 7, 29: „nubila mens“ — II, 2, 15: „praecipitem . . . cupidinem“ — II, 6, 13: „ardentes . . . harenas“ — v. 17: „saevo . . . veneno“ — III, 3, 5: „cura mordax“ — III, 11, 12: „ventilante doctrina“ — IV, 2, 6: „avidis . . . . . venenis“ — IV, 5, 21: „nubilus error“ — V, 2, 2: „melliflui . . . . oris“ — V, 3, 8: „caecis membris“. Neque rarius in prosa oratione haec translatio a Boethio adhibetur, cuius exempla haec attulisse satis erit: cons. phil. I, 4, 118: „impio . . . gladio“ — II, 3, 10: „contumacis . . . . doloris“ — II, 4, 44: „ille utroque circumfluus vitam caelibem deflet“ — II, 7, 58: „inexhausta aeternitate“ — II, 8, 12: „fragilis felicitatis“ — II, 8, 14: „sobriam succinctamque“ (felicitatem) — III, 2, 74: „dissidentes sententiae“ — III, 4, 28: „umbrabiles dignitates“ — III, 6, 19: „futtile nobilitatis nomen“ — III, 7, 14: „mordax quaecunque condicio“ — III, 10, 7: „cassa . . . imago“ — III, 12, 41: „tenui licet suspitione“ — IV, 2, 76: „ludicra praemia“ — IV, 2, 100: „pure atque simpliciter nego“ — IV, 3, 53: „transformatum vitiis videas hominem“ — Permulta alia omittam.

Saepius a Boethio figura, quae vocatur immutatio, adhibetur velut in carminibus: cons. phil. I, 5, 9: „Phoebo propior lumina perdat“ — similiter I, 6, 1; II, 3, 1; II, 6, 10 — II, 5, 6: „bacchica munera“ — III, 1, 4: „ut nova fruge gravis Ceres eat“ — cons. phil. IV, 5, 10: „Phoebe“ — IV, 6, 7: „Phoebes“ — IV, 6, 27: „aestas cererem fervida siccat“ — IV, 3, 7 et 22: „pocula“ (pro venenis). Rarius haec figura in prosae orationis partibus extat velut in cons. phil. I. 5, 34: „in extremo saevientis Musae“ — II, 1, 23: „lar“ pro domo Boethius utitur; pluralis extat in cons. phil. I. 3, 5; 4, 8: „quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras?“ — Possum multa alia huius poeticae dictionis exempla ex Boethii libris afferre, sed longum est de singulis dicere, praesertim cum ex illis, quae in medium protuli, satis superque eluceat, quanto studio ille hanc poeticam dicendi rationem affectaverit etiam in soluta oratione.

Sequitur, ut de alia Boethianae dictionis proprietate pauca verba faciam, quae ex quotidiani sermonis imitatione orta est. Cum poetae comici, quorum ex fabulis nos quidem priscae orationis habitum optime perspicere possumus, sermonem quotidianum referant, Boethius, quippe qui haud raro illorum vestigia presserit, non veretur, etiam multas proprietates ex quotidiano dicendi genere, quod ipsius saeculo vigebat, excerpere. Ut ille in syntaxi hanc dictionem saepius sibi assumit, ita in hac parte, quae ad universam elocutionem pertinet, permultae formulae locutionesque in usu quotidiano frequentes inveniuntur. Ac primum quidem commemorem coniunctionem notionum idem fere significantium, quae a Boethio adhibentur, ut cum abundantia quadam vocabulum altero addito illustretur aut efferatur. Tales compositiones sermo plebeius summo cum studio sibi vindicavit, ut notionem eam, quam posset amplissimam et plenissimam explicaret. Unde fit, ut inprimis in comicorum fabulis illae inveniantur, quippe qui hunc sermonem prae se ferant. Hunc usum in Boethii libris frequentem illustrent haec exempla: cons. phil. I, 1, 38: „meisque eum Musis curandum sanandumque relinquite;" I, 2, 8: „cumque me non modo tacitum sed elinguem prorsus mutumque vidisset . . ."; II, 1, 25: „in maestitiam luctumque"; II, 5, 5: „perspectum consideratumque"; II, 5, 89: „tectum atque velatum; II, 7, 22: „angustis exiguisque limitibus"; II, 7, 33: „dilatare ac propagare"; II, 8, 13: „ventosam fluentem"; III, 11, 11; „plenum absolutumque bonum"; III, 11, 27: „manere atque subsistere", III, 11, 28: „interire atque dissolvi"; III, 11, 42: „ad interitum corruptionemque"; III, 11, 99: „subsistere atque permanere"; III, 12, 17: „ipsa diversitas invicem discors dissociaret atque divelleret"; III, 12, 92: „insitis domesticisque probationibus"; IV, 3, 62: „foedis immundisque libidinibus"; IV, 6, 68: „conectere et sociare"; V, 1, 42; „inprovisus inopinatusque"; V, 1, 50: „convenit atque concurrit"; V, 1, 53: „concurrere vero atque confluere"; V, 2, 4: „adversari ac repugnare"; comm.

top. p. 311, 20: „designat ac denotat"; p. 380, 14: „conferri compararique"; p. 380, 36: innata atque insita": inst. mus. p. 186, 12: „coniungi copularique" etc.

Deinde illas compositiones afferam, quae etiam arte quadam conformatae similem aut parem syllabarum sonitum in initio stirpis affectant, ut notio horum verborum maiore vi efferatur. Eiusmodi compositiones saepe a Boethio usurpantur velut in cons. phil. I, 3, 22: „**re**clamantem **re**nitentemque"; II, 4, 11: „**in**laesum adhuc **in**violatumque"; II, 4, 17: „**pu**dicitia **pu**dore praecellens"; III, 12, 18: „**dis**sociaret atque **di**velleret"; III, 12, 48: „**con**venientia **con**temperataque"; IV, 6, 68: „**dif**fundique ac **dif**fluere"; V, 1, 42: „**in**provisus **in**opinatusque"; V, 1, 50: „**con**venit atque **con**currit"; V, 3, 108: „**dis**saeptum atque **dis**iunctum"; V, 6, 23: „**com**prehendit atque **com**plectitur"; multae aliae, quas hic in medium proferre longum est.

Saepius apud Boethium illa sermonis redundantia in nimio coniunctionum usu cernitur velut „idcirco quoniam" cons. phil. II, 3, 39; III, 10, 113; 114; 11, 8; IV, 3, 21; V, 3, 35; 40 etc. — „idcirco quod" cons. phil. II, 5, 57 — „idcirco quia" comm. top. p. 356, 3; 41 etc — „ea de causa quod" cons. phil. III, 2. 70 — „eo ipso quod" cons. phil. IV, 3, 26 — „ideo quoniam" cons. phil. V, 3. 18; 42 etc. — „ideo quod" comm. top. p. 316, 3 — „ideo quia" comm. top. p. 367, 43 — „propterea quod" inst. ar. p. 31, 25 — „quocirca quoniam" comm. top. p. 299, 27. — Interdum coniunctioni finali „ut" particulae quaedam vel locutiones cum praepositionibus compositae praemittuntur, ut eam quasi indicent ac praenuntient, velut in cons. phil. II, 2, 30: „ea lege, ne uti . . ."; comm. top. p. 300, 45: „atque hoc idcirco dictum est, ne . . ."; p. 339, 38 etc. Ad redundantiam orationis pertinet compositio „tametsi — tamen", quae apud scriptores infimae aetatis rarius extat. Saepius a Boethio usurpatur, ut hi loci demonstrant: cons. phil. I, 3, 37; II, 5, 26; V, 4, 27; V, 4, 107. Ad latius dicendi genus spectat etiam accumulatio „nihilo minus tamen", quam apud Boethium pro simplici „tamen" invenimus in cons. phil. IV, 6, 89: „quo fit, ut t a m e t s i vobis hunc ordinem minime considerare valentibus confusa omnia perturbataque videantur, n i h i l o m i n u s t a m e n suus modus . . . . cuncta disponat"; item in cons. phil. V, 3, 42.

Praeterea huc spectant pronominum accumulationes velut in cons. phil. II, 1, 4: „ea tantum animi tui sicuti tu tibi mutata pervertit"; III, 12, 87: „ipsumque unum id ipsum esse bonum

docebas". Quotidiani sermonis similitudo cernitur quaedam iis locis, quibus pronomini „ipse" particulae „vel" aut „etiam" aut „quoque" abundanter adduntur velut in cons. phil. I, 1, 11: „ipsum etiam caelum penetrabat"; I, 4, 124: „ipsi etiam qui detulere viderunt"; I, 4, 159: „ipsa etiam defensione"; II, 4, 21: „vel ipsa concesserim"; IV, 4, 132: „ipsi quoque improbi"; IV, 6, 58; 84; V, 2, 3; 4, 79; comm. top. p. 274, 18; 281, 16; 378, 14; 387, 15; inst. ar. p. 26, 15. Similem abundantiam invenimus in cons. phil. III * 8, 9: „ipsos quin etiam fluctibus abditos norunt recessus aequoris". Neque omittendum mihi est, Boethium ad pronomen indefinitum gravius amplificandum vocem „unus" adhibuisse velut in cons. phil. II, 6, 15: „nunc si inter mures videres unum aliquem ius sibi ac potestatem prae ceteris vindicantem . . .". Etiam pronomen „nihil" cum „unus" Boethius coniungit in cons. phil. III, 11, 107: „nam vel ad nihil unum cuncta referuntur . . .", quae locutio Boethio excepto apud nullum alium scriptorem invenitur nisi apud Livium 41, 20: „Rhodiis ut nihil unum insigne, ita omnis generis . . . dona dedit".

Restat, ut paucos alios pleonasmos, in quos quidem inciderim, commemorem. In cons. phil. I, 1, 10 legimus „summi verticis cacumine"; IV, * 6, 3: „summi culmina caeli"; v. 8: „summo vertice mundi"; V. 5, 48: „summae intellegentiae cacumen". Deinde singuli loci praetermittendi non videntur qui eandem dicendi rationem prae se ferunt velut cons. phil. I * 5, 34: „latet obscuris condita virtus"; v. 38: „fraus mendaci compta colore"; III, * 9, 16: „in semet reditura meat"; v. 27: „requies tranquilla"; III, 12, 17: „naturarum ipsa diversitas invicem discors"; IV, * 6, 18: „bellum discors"; comm. top. p. 273, 40: „in sola tantum indicatione"; p. 289, 32: „nullo modo eorum modorum"; p. 327, 27: „in quandam quodammodo particularitatem redit"; p. 374, 5: „ante praestruxerat". Hic non ommittendum est, Boethium nonnullis locis accumulatione adversativarum particularum acriorem oppositionem affectare velut „verumtamen" cons. phil. II, 3, 13; „at vero" cons. phil. I, 4, 142. Huc referendae sunt similes accumulationes, quas legimus in cons. phil. V, 3, 17: „aiunt enim non ideo quid esse eventurum, quoniam . . ., sed e contrario potius, quoniam"; V, 3, 32: „at e converso rursus".

Postremo huc referendae sunt locutiones velut in cons. phil. II, 8, 17: „reduces unco retrahit"; III, * 9, 21: „reduci facis igne reverti"; IV, 1, 23: „huc te si reducem referat via".

Etiam supervacaneum „rursus“ et „iterum“ et „retro“ cum verbis per „re“ incipientibus compositum invenimus in cons. phil. III, 11, 79: „rursus ... relabuntur“; IV, * 6, 47: „rursus ... refluant“; V, * 1, 5: „iterum revocentur“; comm. top. p. 336, 38: „retro relinquitur“. Haec exempla differunt ab illis, quae supra attulimus velut „reclamantem renitentemque“, eo quod in his non duo verba similis aut paris notionis coniunguntur, sed verbo adiectivum aut adverbium adnectitur, quod idem fere exprimit ac vocula „re“; per quam haec verba incipiunt. Is vero usus quamquam antiquioribus scriptoribus haud prorsus ignotus est, eius tamen frequentia ex vulgari sermone videtur deprompta esse.[1]) Apud Frontonem unus locus similis est p. 88, 16 Nab.: „me rursum quasi renovant“. Arnobius vero ter hanc particulam similiter coniunxit“ p. 9, 9 Reiff. „rursus refluunt: 90, 18 „rursus . . . reclamabunt cunctae gentes: 12, 4: „relaxata sunt abundantiis rursus“. Saepissime ita Apuleius[2]) loquitur.

Alia sermonis quotidiani proprietas est longe lateque effusus interiectionum usus, a quo Boethium minime abhorrere haec exempla docent. Saepe interiectionem „o“ accusativo appositam invenimus velut in cons. phil. I, 4, 122: II, 4, 25: II, 5, 18: III, 9, 81; vocativo adiectam videmus in cons. phil. II, 5, 98: „o praeclara opum mortalium beatitudo“ — „proh“ comm. top. p. 292, 18: „sed proh divinam atque humanam fidem.“ — „ecce“ in cons. phil. I, * 1, 3: „ecce mihi lacerae dictant scribenda camenae.“ „Heu“ in cons. phil. I, * 2, 1: „heu quam praecipiti mersa profundo mens hebet“; item I, * 2, 27: „cogitur heu stolidam cernere terram“; II, * 6, 16 — „eheu“ cons. phil. III, * 8, 1: „eheu quae miseros tramite devios abducit ignorantia“; III, * 12, 49; V, 3, 1 etc.

Huic abundantiae studio contrarius ellipsis usus, quam a Boethio ibi praecipue usurpatam esse, ubi cum gravitate aliquid profertur aut oratio celerius ac vividius procedit multi loci docent. Saepissime verbum auxiliare „esse“ in iis formis verbi omissum est, quae cum eo copulatae sunt, velut in cons. phil. I, 1, 35: „minus moleste ferendum putarem“; I, 4, 39: „profligatura inopia Campaniam . . . videretur“; I, 4, 90: „ut impios scelerata contra virtutem querar molitos“; I, 5, 28: „tu quidem

---

[1]) Cf. Reisig, Vorlesungen über lat. Sprw., p. 803.

[2]) Cf. Kretschmann, de latinitate Apulei, p. 30.

strictim attingendum putasti": I, 5. 33; II, 1. 38; 5. 2; 6, 26; 8, 18 etc. — Alibi etiam „esse" omissum est, ubi hoc verbum solum munere praedicati fungitur velut in cons. phil. I, 4, 96: „si quidem deus . . . . est, unde mala? bona vero unde, si non est?" I, 4. 147: „quam dissonae multiplicesque sententiae, piget reminisci"; II, 5, 48: „perniciosa domus sarcina et ipsi domino vehementer inimica: sin vero probi, . . ."; III, 3, 33: „unde enim forenses querimoniae nisi quod . . . pecuniae repetuntur ereptae?"

Alia verba rarius omittuntur a Boethio, ex quibus haec denotem comm. top. p. 377, 35: „sed haec hactenus"; inst. ar. p. 115, 23: „et nunc quidem hactenus"; inst. mus. p. 190, 21: „sed de his posterius"; inst. mus. p. 199, 2 etc. Postremo de ellipticis formis sententiarum condicionalium aliquid dicam, quas Boethius amore brevitatis incitatus nonnunquam adhibet. Et in primaria quidem enuntiatione verbum deest in formula „quid? si . . ." velut in cons. phil. II, 2, 40: „quid, si uberius de bonorum parte sumpsiti? quid si a te non tota discessi? etc.; IV, 2, 73; V, 5, 20. Tum in sententia primaria exclamatio aut allocutio extat velut in cons. phil. II, 4, 25: „o te si tua bona cognoscas felicem"; III, 9, 81: „o te alumne hac opinione felicem, si quidem hoc, inquit, adieceris". Denique in comparationibus ellipsis usurpatur post comparativum gradum velut in cons. phil. IV, 4, 9: „infeliciores esse necesse est malos . . . . quam si ea quae cupiunt implere non possint (quam sint, si . . . possint); IV, 4, 41.

Deinde ad vulgarem loquendi rationem spectat frequens deminutivorum usus, quae propter naturam suam comem ac festivam inferioris ordinis hominum propria sunt. Ex Boethii libris haec afferam: „pauculus" cons. phil. I, 6, 1; II, * 7, 17 – „scintillula" cons. phil. I, 6, 51 — „sermunculus" cons. phil. II, 7, 62 — „vernacula" cons. phil. II, 1, 23 — „muscula" cons. phil. II, 6, 19 — „paululum" cons. phil. III, 2, 1 — inst. ar. p. 4, 29 — „igniculus" cons. phil. III, 8, 28 — „rimula" cons. phil. III, 9, 8; IV, 4, 133 — „lapillus" cons. phil. III, * 10, 10 — „munusculum" cons. phil. III, 12, 85 — „circulus" cons. phil. IV, 6, 76 — „puerulus" comm. top. p. 302, 22; 29.

Sequitur, ut ad aliam graviorem dictionis Boethii proprietatem disserendam transeamus. Boethius enim sententiarum parataxin hypotaxi, quae vocatur, anteponere solet, cum magnos ambitus non condat, sed sententias magis iuxta collocet quam arte inter

se conectat. Quod quam vere dictum sit, luculenter ex sententiis condicionalibus in primariarum formam redactis apparet. Ea licentia. qua quod percipi vult Boethius condicionaliter dictum, quo acrius graviusque dicat, tamquam factum oculis eorum qui legunt proponit, nescio an sermoni potissimum quotidiano, quippe qui perspicuitatem pondusque affectet, proprium sit.[1]) In huius modi sententiis pro enuntiatione condicionali aut imperativus aut coniunctivus aut indicativus ponitur (cf. Jahn, neue Jahrbuecher 72, p. 177—195). Et imperativus quidem pro condicionali sententia extat in cons. phil. I, * 7, 26: „pelle timorem spemque fugato, nec dolor adsit; III, * 1, 12: „incipe colla iugo retrahere: vera dehinc animum subierint"; III, 9, 71: „deflecte nunc in adversum mentis intuitum, ibi enim veram quam promisimus statim videbis" etc. Deinde coniunctivus imperativus pro protasi ponitur in cons. phil. I. * 4. 13: „nec speres aliquid nec extimescas, exarmaveris impotentis iram"; I, 6, 51: „nihil igitur pertimescas. Iam tibi . . . calor inluxerit". — Denique indicativus adhibetur in cons. phil. II. 1. 26: „tu fortunam putas erga te esse mutatam: erras"; II. 1. 55: „fortunae te regendum dedisti, dominae moribus oportet obtemperes; IV, 3, 54—64; IV, * 4, 11 etc.

Ad parataxin pertinet alius familiarissimus comicorum usus. quo verba sentiendi aut dicendi directae orationi inseruntur. Qua locutione Boethius personam suam quasi primo loco positam cerni vult, cf. cons. phil. II, 1, 25: „novum c r e d o aliquid inusitatumque vidisti"; II, 2, 18: „audacter a f f i r m e m, si tua forent quae amissa conquereris nullo modo perdidisses"; II. 5. 60: „fugare c r e d o indigentiam copia quaeritis" etc.

Interdum pro sententia relativa Boethius enuntiationem primariam particula „et" incipientem ponit velut in comm. top. p. 274, 6: „aut enim verbis ac necessariis argumentationibus disputatio decurrit, et disciplina vel demonstratio nuncupatur: aut tantum probabilibus, et dialectica dicitur . . ." etc.

---

[1]) Cf. Plaut. most. 859.

Transeamus nunc ad Boethii rhetoricum ornamentum, quod ex oratione sua clare elucet. Rhetoricam vim habet „obsecro“, quod quidem imperativo additur, quo gravius ac vehementius praecipiatur, velut in cons. phil. III, 1, 19: „fac obsecro . . .“. Deinde alacrius pro locutione „accedit quod“ aliquid novi adicitur interdum a Boethio imperativo „adde quod“ velut in cons. phil. II, 4, 50: „adde quod felicissimi cuiusque delicatissimus sensus est“; II, 7, 23: „adde quod hoc ipsum brevis habitaculi saeptum plures incolunt nationes . . .“.

Interrogationis gravitatem Boethius auget enuntiatione „quid igitur?“ praemissa, qua interrogatione oratores animum legentis aut audientis ad id attendunt, quod ex aliqua re colligi poterit cf. cons. phil. I, 4, 62: „quid igitur? nostraene artes ita meruerunt?“; III, 2, 60: „quid igitur? num inbecillum ac sine viribus aestimandum est, quod omnibus rebus constat esse praestantius?“; III, 10, 99; IV, 4, 102; V, 1, 31; 3, 64; 6, 142 — „quid enim?“ cons. phil. III, 8, 5. Hic adiciam aliam formulam „quid ni“, quae etiam in quotidiano sermone ad vehementius aliquid asseverandum adhibita est. Quem usum a Boethio non repudiatum esse demonstrant haec exempla: cons. phil. II, 5, 30: „an vos agrorum pulchritudo delectat — quid ni? est enim pulcherrimi operis pulchra portio“; III, 5, 2; IV, 7, 20; III, 3, 27 etc. Neque omittenda est formula „quid? quod“ in inst. mus. p. 187, 3.

Boethius complicatis contortisque continuationibus repudiatis saepissime sententias de industria non conectit, sed sine coniunctionibus alteram alteri asserit. Quod igitur Boethius sententiarum parataxin adhibuit ibi ubi hypotaxis desideratur, tum quod sententias vinculis non coniunxit, inde sequitur, ut oratio eius non fluat, sed tamquam excidat, quo dicendi genere rhetoricam vim et gravitatem orationis auget. Atque hoc rhetoricum ornamentum potissimum cognoscitur ex usu figurarum asyndeti et anaphorae, quibus Boethius maxime delectatur.

Asyndetum singulorum verborum frequens ex his locis apparet cons. phil. I, 1, 13: „vestes erant tenuissimis filis subtili

artificio indissolubili materia perfectae": I, 4, 151: „et ego quidem bonis omnibus pulsus dignitatibus exutus existimatione foedatus ob beneficium supplicium tuli": I, 5, 37: „diversumque te dolor ira maeror distrahunt"; II, 2, 33; 34; III, 2, 45; 71; 8, 15; 9, 40; 60; 10, 81; 12, 21; IV, 3, 15; 5, 6; 6, 23. — Quod animadvertitur in singulis sententiarum membris, idem in sententiis plenis cernitur velut in cons. phil. I, 6, 28: „verum hi perturbationum mores, ea valentia est . . ."; II, 2, 17: „dominam famulae cognoscunt, mecum veniunt, me abeunte discedunt"; II, 2, 27: „haec nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus, rotam volubili orbe versamus, infima summis summa infimis mutare gaudemus"; II, 8, 20; IV, 3, 1; IV, 6, 140; V, 2, 22; V, 6, 166. Neque rarius in carminibus hunc dicendi modum invenimus velut in cons. phil. I, 7, 20: „tu quoque si vis lumine claro cernere verum, tramite recto carpere callem": II, 3, 13; 15; III, 1, 2; 2, 24; 6, 3; IV, 6, 25; 7, 17; 22; 25 etc. — Insolentior et ab iis, qui electius scripserunt, magis remota est ea locutio, qua duo enuntiationis membra inter se non coniunguntur. Cuius generis exempla apud Boethium haec sunt: cons. phil. I, * 1, 9: „venit enim properata malis inopina senectus"; I, 2, 3: „qui nostro quondam lacte nutritus nostris educatus alimentis . . . . evaseras?"; similiter in cons. phil. I, 4, 32; III, 10, 19; 12, 26; IV, 1, 16; 21.

Asyndeton in sententiis adversativis. Boethius in iis enuntiationibus, ubi contraria aut certe disiungenda sibi opponuntur, particulas adversativas contrarii augendi causa omittere solet, velut in cons. phil. I, 1, 32: „mentes assuefaciunt morbo, non liberant"; I, 2, 12: „sui paulisper oblitus est, recordabitur facile"; I, 4, 93; II, 4, 49; 5, 84; 8, 16; III, 3, 47; 4, 3; 11, 80; 96; IV, 1, 27; 2, 4; 4, 91; 5, 14; 19; V, 6, 163. Omnium scriptorum hoc proprium est, quod in recta rerum aut verborum oppositione, in qua per negativam enuntiationem notio ea, quae praemittitur, ex contraria notione definitur, copula non utuntur, ut orationi maiorem vim afferant. Ex Boethii libris haec exempla afferam: cons. phil. I, 1, 32: „. . . rationis segetem necant hominumque mentes assuefaciunt morbo, non liberant"; II, 2, 13: „habes gratiam velut usus alienis, non habes ius querelae tamquam prorsus tua perdideris"; II, 5, 22: „gemmarum est lux illa non hominum"; IV, 7, 49: „habet contemptum felicitatis, non habet praemium laboris".

Asyndeton in sententiis causalibus et consecutivis rarius a Boethio adhibetur, velut in cons. phil. I, 2, 10; II, 1, 55; V, 1, 15.

Iam transeamus ad aliam figuram proprie rhetoricam, quam saepissime Boethius adhibet. Haec est anaphora, cuius usum his exemplis illustrabo:

Anaphora nominum: cons. phil. I, 4, 2: „quid fles, quid lacrimis manas?“; v. 10: „talis habitus talisque vultus erat“; v. 29: „quotiens ego Conigastum . . . excepi, quotiens Trigguillam . . . deieci“; v. 117: „si inflammare sacras aedes voluisse, si sacerdotes impio iugulare gladio, si . . .“; item in cons. phil. II, 1, 22; 2, 40; 5, 33; 6, 23; 64; 8, 3; 19; III, 3, 43; 46; 51; 4, 45; 6, 1; 19 etc. Etiam in carminibus hanc anaphoram invenimus velut in cons. phil. I, 5, 37: „nil periuria, nil nocet ipsis fraus“; II, 3, 9; 8, 1; 8, 22; III, 2, 25; 6, 2; 6, 3.

Anaphora verborum rarissime apud Boethium extat velut in cons. phil. II, 2, 21: „licet caelo proferre . . ., licet anno terrae vultum . . . redimire“; III, 9, 22: „addamus igitur . . . reverentiam . . . . . addamus, si quidem vera volumus confiteri.“

Quoniam asyndeti figuram frequentissimam pertractavi, exponere haud alienum mihi videtur, quibus rationibus Boethius plures quam duas voces aut sententias coniungat. Atque in hoc dicendi genere tali varietate et arte quadam utitur, quali vix quisquam alius scriptor. Legimus enim

„— que — nec“ cons. phil. I, * 4, 5 [1])
„—, — que — nec“ cons. ph. I, * 7, 25
„—, — ac“ cons. phil. II, 1, 9
„—, —, — que“ cons. phil. II, 5, 32; II, * 7, 12; II, 8, 13; III, 2, 70; 9, 77; IV, 5, 5; 10; IV, * 7, 27
„—, — nec“ cons. phil. II, * 5, 1
„— atque — et —“ cons. phil. II, 6, 28; IV, 6, 150
„— nec — et —“ cons. phil. II, 1, 38; 6, 52
„— que et —“ cons. phil. II, 8, 14; III, * 9, 16; IV, * 1, 19; 6, 21
„— que — que“ cons. phil. III, * 2, 8; * 9, 8 etc.

---

[1]) Lineolae significant voces aut enuntiationes, quae illis particulis inter se coniunctae sunt aut commate seiunctae.

„—, — quoque — ac“ cons. phil. III, 10, 98
„—, — atque —“ cons. phil. III, 10, 121; 11, 14
„— atque — que“ cons. phil. IV, * 1, 14; V, * 5, 10
„nec — que — ac“ cons. phil. IV, 4, 136
„— que — ac“ cons. phil. IV, 6, 134
„— que — et — ac —“ cons. phil. IV, * 6, 34
„— et —, — et —, — et —“ cons. phil. IV, * 6, 36
„— et — ac — nec“ cons. phil. V, 6, 146
„—, — que — que —“ cons. phil. IV, * I, 4
„— que — que“ cons. phil. IV, * 6, 20
„—, quoque, —“ cons. phil. II, * 5, 10
„vel — vel — que“ cons. phil. III, 3, 9
„— que — nec —“ cons. phil. III, 12, 90; III, * 12, 10
„— atque — et — neque —“ comm. top. p. 280, 31
„— atque — et — ac —“ comm. top. p. 280, 43.

Allitteratio.

Simplicis exempla allitterationis, quae posita est in paribus primarum syllabarum consonantibus, quibus verba incipiunt composita, reperiuntur tam multa in Boethii libris, ut de industria saepe hanc figuram ab eo adhibitam esse appareat. Quantam vim haec allitteratio ad graviter aliquid efferendum habeat, ex proverbiis dilucide apparet, quorum multa talem gratum concentum praebent. Ut est in proverbio „fortuna fortes adiuvat“ et in „ubi uber, ibi tuber“ et „manus manum lavat“. Item in quotidiani sermonis locutionibus velut „domi duellique“ et in dearum nominibus usitatis velut „mater matuta, dea diva, Venus victrix“. Quae cum ita sint, mirum non est, permultos scriptores allitterationem artificiose elaborasse. Ex Boethii permultis exemplis ea tantummodo hic afferam, quae et oculis cernere auribusque percipere facile est: cons. phil. I, * 1, 17: „fida bonis fortuna faveret“; I, 3, 25: „in quibus quoniam quaedam . .“; I, 4, 67: „desideras? delatorem ne documenta deferret“; v. 74: „sed sibi semper“; II, 2, 35: „praeterit Paulum Persi“; II, 4, 17: „pudicitia pudore praecellens“; II, * 4, 2: „sedem stabilisque nec sonori sterni“; II, 6, 41; 7, 46; III, 9, 71: „formam falsae felicitatis“; III, 10, 57: „sui substantia summum“; III, 11, 81: „neque nunc nos“; IV, 2, 15: „quidem quisque quod“; IV, 5, 11: „poenarum perniciosis potius“; IV, 6, 4: „me miraculum maxime“; IV, 6, 44: „praesentarieque prospexerat, per“; IV, 6, 82: „causarum conexione constringit“; IV, * 6, 22: „fidem

frigora flammis"; V, 3, 83; * 3, 26; 4, 6; 115 etc. comm. top. p. 347, 44; 350, 1; 377, 34; inst. ar. p. 50, 24; 63, 15; 66, 1 etc.

Deinde Boethius gratum verborum concentum affectat collocatione eorum verborum, quae iisdem litteris vocalibus incipiunt velut in cons. phil. I, 4, 5: „. . . animo: anne adhuc eget ammonitione"; I, 6, 40: „et exsulem te et expoliatum"; III, 9, 46: „affectat assequitur"; III, 10, 60: „ita est, inquam, igitur, inquit"; III, 11, 78: „aer atque aqua"; III, 12, 32: „id, inquam, ita"; IV, 4, 63: „igitur infeliciores improbi sunt iniusta impunitate . ."; IV, 4, 82: „improbos iniusta impunitate"; IV, 6, 105: intueri illam intimam"; IV, 6, 109: „acribus adiuvantur? at"; IV, 6, 172: „ita ipsi inter se improbi"; V, 1, 34; 3, 47; 54; 4, 47; comm. top. p. 289, 18; 27 etc.

Denique non solum primis litteris, sed etiam syllabis vocabulorum primis concinnam consensionem Boethius assequi studet velut in cons. phil. I, 4, 119: „confessum convictumve"; v. 130: „cogitationibusque cotidie"; I, 4, 49: „expertus exhorreat"; v. 66: „perpetua perdurat"; IV, 6, 82: „conexione constringit"; v. 176: „providentia protulit"; IV, 7, 51: „fortunam formare"; V, 6, 85: „dispiciens divinus".

Ad concinnitatis verborum studium, quod ex Boethii libris luculenter apparet, eas formas adnumero, quae spectabili terminatione pares exitus soni pondere insignes habent. Apud Boethium hanc figuram invenimus in cons. phil. I, 4, 11: „cum tecum"; v. 152: „ob beneficium supplicium"; I, * 5, 6: „fratris totis obvia flammis"; II, 2, 6: mortalium proprium"; II, 3, 6: „tum tantum, cum"; II, 5, 55: „quid id"; III, 10, 98: „summa potentia reverentia"; v. 118: „neque re neque similitudine"; IV, 7, 52: „aut exercet aut corrigit punit"; V, 3, 31: „esse necesse est"; item v. 51; 52; cons. phil. V, 3, 59: „scientia ipsa inpermixta"; V, 3, 68; V, 6, 107: „eum tum cum". —

Ex desiderio verba ita eligendi et ordinandi, ut grato verborum sono elegans politaque oratio efficiatur, oritur haec figura, quae commutatio (ἀντιμεταβολή) vocatur. Cuius modi exempla ex Boethii libris haec petam: cons. phil. I, 4, 16: „beatas fore res publicas, si eas vel studiosi sapientiae regerent vel earum rectores studere sapientiae contigisset"; II, 3, 48: „tune illam moriendo deseras an te illa fugiendo"?; II, 5, 57: „neque enim idcirco sunt pretiosa, quod in tuas venere divitias, sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluisti"; II,

6, 11: „ita fit, ut non virtutibus ex dignitate sed ex virtute dignitatibus honor accedat . .“; item III, 12, 78: „quae nunc quidem qua egrediaris introeas, nunc vero quo introieris egrediare . . .“; V, 3, 24: „quasi vero quae cuius rei causa sit praescientiane futurorum necessitatis an futurorum necessitas providentiae laboretur“.

Sonum verborum aequalium gratum Boethius optime assequitur, cum eadem verba conectit aut opponit velut in cons. phil. II, 7, 19: „in hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsaepti“; II, * 8, 29: „si vestros animos amor quo caelum regitur regat“; III, * 9, 7: „pulchrum pulcherrimus ipse mundum mente gerens“; III, 10, 38: „quod boni summi summum deum diximus esse plenissimum“; comm. top. p. 291, 15: „quae assiduum assiduo vindicem esse decernat“; 293, 26: „nam quae amica sunt, amicis amica sunt, et dissidentia a dissidentibus dissident“; p. 301, 31 etc.

Saepius soni concentus affectatur compositione duorum verborum, quae ex eadem voce derivata sunt velut in cons. phil. I, 6, 23: „quove totius naturae tendat intentio“; II, 5, 76: „vos dignitatem vestram infra infima detruditis“; III, 3, 28: „sufficientemque sibi facere“; III, 8, 2: „viae devia“; III, 10, 81: „iustitiae adeptione iusti sapientiae sapientes fiunt“; IV, 3, 35: „probis probitas ipsa fit“; V, 4, 113: „omne iudicium iudicantis“; V, 6, 32: „conditori conditum mundum“.

Figurae quam vulgo chiasmum vocamus, Boethium fuisse studiosum haec exempla docent: cons. phil. I, 1, 23: „et dextera quidem eius libellos sceptrum vero sinistra gestabat“; I, 4, 96: „si quidem deus, inquit, est, unde mala? bona vero unde, si non est?“; II, 4, 45: „ille nuptiis felix orbus liberis“; II, 6, 11: „ita, fit, ut non virtutibus ex dignitate sed ex virtute dignitatibus honor accedat“; IV, 6, 114: „vel servator bonorum vel malorum depulsor“; comm. top. p. 271, 6: „ex Virgilio vel Terentio poëtis, oratoribus Cicerone et Catone“; p. 278, 17: negationem ponit et labefactat affirmationem“; 279, 37: „quae medium quidem terminum praedicat, subicit autem minorem“; p. 302, 8; multa alia.

Deinde eam figuram commemorem, quae ad aliquam vocem efferendam adhibetur. Haec est litotes, quae haud raro apud Boethium invenitur, velut in cons. phil. I, 3, 31: „nec incelebris memoria“; I, * 5, 44: „pars non vilis“; II, 5, 80: „haud immerito“;

IV, 3, 6: „non iniuria"; V, 4, 105: „nullus ignorat"; V, 6, 91: „non nesciat"; V, 6, 165: „inefficaces esse non possunt"; comm. top. p. 270, 15: „non dedecet"; p. 275, 13: „nec non cavillandi pars utraque in se continet"; 280, 32: „neque indigens probatione"; p. 292, 7: „non sum nescius"; 334, 45; 380, 19; inst. ar. p. 77, 12.

Denique figuram rhetoricam hanc afferam, quam Boethius uno loco adhibet. Hic extat in cons. phil. II, 2, 24: „ius est mari nunc strato aequore blandiri nunc procellis ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam nostris moribus alienam inexpleta hominum cupiditas alligabit"?

Restat, ut pauca dicam de imitatione Graecorum sermonis. Si accuratius exploraverimus, quam longe pertineat haec imitatio, inveniemus, plurimas proprietates singulorum casuum, pronominum et pronominalium adiectivorum, particularum et praepositionum, temporum modorumque usus ex amore et studio dictionis Graecae profectas esse. Quae cum ita sint, de hoc dicendi genere rectius in ea parte mihi disserendum esse apparet, in qua de syntaxi Boethii agitur. Neque levius huius studii argumentum est, quod nonnullis locis Boethius in textum suum sententias et notiones Graecorum verbis Graecis inspergit, quae Boethii dictioni colorem proprium praebent. Cuius modi loci extant in cons. phil. I, 4, 2—3; 131; 5, 11; II, 2, 38; III, 6, 2; 12, 98; IV, 6, 137; 186; comm. top. p. 309, 26; 326, 12; 17; 25; 29; 332, 15; 334, 33; 336, 20; 22; 23; 356, 22 etc.; inst. mus. 195, 5; 199, 3; 4; 10; 200, 1.

VITA.

Natus sum Georgius Bednarz a. d. X. Cal. Ian. a. h. s. LIV in oppido superioris partis Silesiae, cui nomen est Pless, patre Georgio, quem anno pristino mortuum lugeo, matre Anna e gente Brzincina, quam adhuc vivam debita prosequor pietate. Fidei addictus sum catholicae. Literarum elementis imbutum me puerum tredecim annorum parentes gymnasio patriae urbis erudiendum tradiderunt, quod per novem annos frequentavi. Examine pro maturitate rite anno LXXVII tempore paschali sustentato contuli me mense Oct. h. a. Vratislaviam, ubi inter cives universitatis receptus per decem semestria studiis philologicis operam dedi. Lectiones audivi philologicas, philosophas, historicas vv. ill. Dilthey, Dove, Gaspary, Hertz, Kaibel, Ludwich, Neumann, Partsch, Reifferscheid, Rossbach, Weber. Seminarii philologici per duo semestria sodalis fui extraordinarius, per duo semestria ordinarius.

Praeceptoribus omnibus, praecipue Martino Hertz, Augusto Reifferscheid, Augusto Rossbach gratias quam maximas ago eorumque memoriam pio gratoque animo semper prosequar.

Etiam Gustavo Radtke, viro doctissimo et humanissimo, pro ea qua me devinxit benevolentia gratias summas ago semperque eum mente pia colam.

SENTENTIAE CONTROVERSAE.

I. Boeth. de cons. phil. I, carm. 4 v. 1 squ. scribi velim: „quisquis conposito serenus aevo fatum sub pedibus regit (pro „egit“) superbum.“

II. Flor. epit. I, 12 sub finem emendare velim: „nam subito inconditos atque palantis adgressus est captisque superioribus iugis in subiectos summo furore (pro „suo iure“) detonuit. Ea namque species fuit illius belli, quasi in terrigenas e caelo ac nubibus tela iacerentur.“

III. Ibidem I, 20 lectionem falsam codicis Bambergensis „quam mox caluere pugna, statim in sudorem eunt“ ex „quom . . . .“ ortam esse suspicor, ut lectio codicum Jordanis „cum mox caluere pugna, . . .“ recta mihi videatur.

IV. Ibidem II, 18 fortasse „iam et classe medium mare insederat; o quam diversus a patre! ille Cilicas extinxerat, hic ecce (pro „se“ in cod. Bamb.) piratica turba turpiter Puteolos . . . . populatus est“ emendandum est.

V. Corn. Nep. Datam. 6, 5: „Hac re probata exercitum educit, Metrobarzanem persequitur tantum qui dum ad hostes pervenerat, Datames signa inferri iubet“. Ita codices; ego: „persequitur segniter tantum . . . .“

VI. Sen. suas. I, 2 scribendum esse censeo: „venit ille dies, Alexander, exoptatus, quo tibi finis operae adesset (pro „quo tibi opere adesse“): idem sunt termini et regni tui et mundi“.

Cervimontii
ex officina typographica „Bote aus dem Riesengebirge“.